Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

Сердало

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШИНАРА, 7 МАРТ, 1989 ШУ. ★ № 28 (7686). ★ Мах 3 кеп.

Яхьа дневник

Малгобекски района хьайбаш леладераш соахка республике хьалхалаттаранца бар. Цхьабакъда, ер шу дика дIадоладе ниэ кхачанзар цар. План 800 тонн йолаш, таханалца цар дIаеннар 471 тонн шура мара яц. Соахка укх хана хинначул тоъал кIезигаIа я из.

ЛаьрхIар кхоачашду

Районерча шурий-товарни фермай коллективашта юкъе яьржача социалистически яхье хIанз хьалха ба «Кавказ» совхоза № 1 йолча МТФ хьайбаш леладераш. Овсаре къахьийгад цар дIабахача шин бетта.

— Дукха ха я цу ферме кулгалхо йолаш Исаева Шурас болх бу, — аьлар Малгобекски агропромышленни объединене керттерча зоотехника Цицкиев Мухьмада. — ХIанз майрра ала йиш я шийна хьалхашка латтача декхарех тIехдика лоархIаергйола коллектив вIашагIйолла цуи аьттув баьннаб аьнна. Сона хетачох, гайна-ганза хила дезаш а дар из. Толамга бода никъ лаха ховш я Шура.

ДIабахача бетта ферма коллективо паччахьалкхенга ехкар 32 тонн шура, шу хьалха хинначул дикка дукхагIа. Кхы воIа дацар январь беттара хьокхамаш а. Цу юкъа дIачуелар ткъаь шиъ тонн шура. Шеко яц, гIулакх иштта дика дIадоладе квартальни планаш ферма болхлоша ханал хьалха кхоачашъергхиларах.

Укх деношка юкъера лаьрхIача хIара кхоабача Iаттагара 7,3 килограмм шура йоаккх укхаза. ДIадахача шера марте из боарам 6,3 килограмм мара бацар.

Таханарчоа бетташ 172 етт ба ферме. Ди тIехьагIа дукхагIа а хул уж. Цунга хьежжа тIакхет шура.

Хьайбай продукци алсамъяккхара аьттув беш я укх тIеххьарча хана дикка шеръенна совхозера доакъара база. Цу гIулакха цахаддаш теркам тIабохийт боахама кулгалхоша, кхаш леладераша.

Деша дай бац

Цхьабакъда, районерча ерригача фермашка дац «Кавказ» совхоза дараш санна хьалаш. Масала, М. Горьке цIерагIча совхоза № 2 йолча МТФ хьайбаш леладерий гIулакхаш тIа-тIа юхадоалаш доагIа. Цар дIабахача феврале паччахьалкхенга 54,5 тонн шура мара ехкаяц, соахка укх хана хинначул 26,5 тонн кIезигагIа. Мишта кхетаде йиш йолаш хIама да хIара кхоабача Iаттагара 4,3 килограмм шура мара йоаккхаш ца хилар? Гаьзарий лелайича а дукхагIа пайда ма баргбий совхоза.

Хьалхарча квартале 216 тонн шура дIачуяла дош деннад совхоза хьайбаш леладераша. Бакъда, календара тIа пхелагIа март долча хана, цар пачхаьалкхенга ехка из продукци 131 тонн а хиланзар.

Дукха дика къахьегамхой ба совхоза фермашка болх беш. Кхоачам ба аьнна хет ерригача республике бовзаш болча доаркий Л. Евлоевай, Б. Кориговай цIераш яьхача а. ЦаI да-кх новкъа: царгара масал хьаэцац кхычар, дукхагIа а хьаьха дарегIа йола а хьайбай продукци яккхарга бода никъ лахац.

Техника — кийчон мугIаре

БIаьстан балхашта ханнахьа юртбоахама техника кийчъелга соахча хьувкъам чуийцачул тIехьагIа эттара хьалхарча плане йоаттадеш балхаш дIадоладир «Экажевский» совхоза механизатораша, совхоза кулгалхоша. Дерригача балхий план оттайир, белгалйир техника тоаяь яккхара график, болхлой боагIбоагIача дIаниисбир, хIара участкана бехктохкаме бараш къоастабир.

Иштта вIаштIехьбаьккха дIаболабаь болх лерраIа а хила боагIача боараме а дIабода. ДукхагIйола техника лаьрхIача ханна тоаяь кийчон линейкагIа ниисъяь дIаоттаяьй.

Совхоза механически мастерске коллективо лаьрхIар шин сменагIа болх бе. Опытни мастера-моториста Х. Дудуркиева, электрика А. Альдиева, токара Х. Албогачиева, сварщика М. Сакалова, кузнеца А. Точиева дукха а дика а къахьийгар техника хила йоагIача тайпара юхаметтаоттаеш. Цар иштта теркам тIабахийта тоаяь техника комиссе цхьа замечани йоацаш дIаийцар.

Уж лоархIаме балхаш деча къаьстта дика къахьегаш хиларца белгалбаьлар совхоза механизатораш Хашагульгов Махьмад, Алиев Микаил, Майсигов Башир, Шамхоев Вашир, кхыбараш. Уж бокъонца бола говзанчаш ба, ха а низ а ца кхобеш цар шоашта тIадилла гIулакх дикагIча тайпара кхоачашду. Цар тоаяь техника, шеко яц, тешаме я.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) совхоза механизатораш М. Хашагульгов, М. Алиев, Б. Майсигов, Б. Шамхоев.

С. ХУГАЕВА сурт.

Арендана — шерра никъ

КЕРДАДАР ЮКЪЕДОАЛАДЕШ

БIаьстан - кхашкара балхашта тIатеIIа кийчо еш ба Сунженски района Кирова цIерагIча колхоза къахьегамхой. ДIабахача бетта тIеххьарча деношка боахаме мел йола техника тоаяь баьннаб уж. ХIанз ара эттача хозача деноех бизза пайда а эцаш, кхашка органически минеральни удобренеш тIаозашба колхозхой.

МоллагIа хувцамаш хиннад карарча шера боахаме? Мишта накъаболх, кировцаш бIаьстан - кхашкарча балхашта? Цох лаьца къамаьл хилар тха корреспондента колхоза председательца Ведзижев Батыраца.

ХАТТАР. Фу де лерхI оаш соахка кхашкара продукци йоаккхача а из пачхаьалкхенга йохкача а ниисдалийта кхоачамбоацараш дIадахара?

ЖОП: Хаоттама хала дар дIадаха шу. Каст-каста делхача догIаша болх лерттIа вIаштIехьбаккха таро яланзар. ХIаьта а духхьал Iалама бехк дIа а билла, тхоаш кIалхардовла гIертац тхо. Хьалаш геттара чоалхане хиннадале а, арендатораша вежараша БалкоевгIар шоашта тIачIоагIъяь хиннача 91 гектарах хIаране тIара 94,4 центнер хьажкIаш чуийцар. Укхаза хаттар отт: царна хIана мегад шоай декхараш массехказа тIеххоачащде? Колхозо шортта ялат доаккхаргдар, нагахьа санна БелкоевгIар даьчох ах а кхычарна де мегадаларе.

Цо масало теша дир тхо вай юртбоахамах летача халача лазара дола дарба аренда хиларах. Цудухьа берригa теркал тIабахийтар оаха болх цу хьисапе вIаштIехьбаккхара. Цул совгIа, нах шоаш а цу тайпара къахьегара чIоагIа тIакхувш ба.

Виъ саг чувоагIаш я Балкоев Iалихан керте латта арендни звено. Дукххача шерашка леладе цо дIаийцад 465 гектар лаьтта. Укх шера звенос дIаювргья 250 гектар гибриднии 100 гектар ялата лаьрхIан хьажкIаш. Иштта 115 гектара тIа гурахьа дийна кIа а да цо леладеш. ХIанзарчоа техника тоаяь а баьнна, кхашка эшаш дола агротехнически гIулакхаш деш ба арендатораш.

Бузуркиев Султан - Гире кулгалдеча звенос доакъарий культураш лелае лаьрхIад. Ийс бIаь гектар оахош дола лаьтта дIаденнад цунна колхозо. Цунца цхьана дукха техника, тIехьатувсеи тIехьаювзеи инвентарь, минеральни удобренеш еннай. Тхоашта могаш дола новкъостал дергда дIахо йодача хана а.

Лакхе йийцача шин арендни звенон членаш хьалха колхозерча № 3 йолча бригадана чубоагIаш бар. Къайла сенна кхухьардгда из, хьалха из бригада цкъаь цкъа шийна хьалхашка латтача декхарех лоарха ца еш хьайоагIар. Соахка БалкоевгIар арендага баьлча денз овлангара денз хувцаденнад укхазара гIулакхаш.

ХАТТАР. Халонаш йий аренда юкъейоалаеча?

ЖОП. ДукхагIча даькъе техника тоъаш ца хиларца ювзаенна я уж. Дукха ха йоацаш Карабулаке ваха Евлоев Махьмад-Гири вера тхо долча арендагIа лаьтта леладе ловш ва ше, аьнна. Хьалха цIаккха колхозник хиннавац из. Дале а, кхо бIаь гектар оахош дола лаьтта цунна хьакъоастаде лаьрхIар оаха. Цхьабакъда, арендатора яла техника йоацаш дисар. Цигтара дIадоладелар дерригa а цатоамаш. Оаха шийна озабезам бу аьнна хийтта Евлоев хьадагайоха йиш мел йолча инстанцешка леткъа волавелар. Фу аргда цо леладечоа духьал, юврглагIа хьежжа мара ког Iобахийта йиш яц ца аьлча. Арендатораш-м эшаш ма бар, таронаш ледара йола мара.

Цул совгIа, мала лоархIавергва арендатор хила ловш ва ше аьнна, правлене хьа мел веначоа лаьтта хьакъоастаде. Колхоза-м планаш ма йий, уж саго дIаяьха яц. Цудухьа лаьтта оаха дIалу конкурсни кIийлен тIа, сагах фу доал а хьаже.

ХАТТАР: Республикера дуккха а арендатораш раьза бац шоашта увттаю планаш боахамашка юкъера ярел лакхагIа хул яхаш. Шун колхозе фу ду цу хьакъехьа?

ЖОП: Цу тайпара практика ниса яц. Юххьанца денз балхах наьха дог эккхийта бахьан да из. Цунца дувзаденна хьалхарча шера арендаторашта оттаю планаш юкъерча боахаме ярел кхыметтел лохагIа а хулийт оаха Масала, иштта даьд 15 гектар харбаз-паста лелае аьнна Китиев Къамболатаца договор оттадеча хана. Шоашта кхоачашъе низкъала йола планаш оттаяьй ала йиш йолаш бац арендатораш ИсаевгIар Поту, Илез, Идрис, баьцадаараш леладеча бригада кулгалхо Барзиев Iийса, кхыбараш. Фуд де дезар? Ши пхьош хьал а хьекха, тIатеIIа болх бари продукци яккхара дIадодар лохдари. Кхы никъ бац.

ХАТТАР: Мишта кийчо яьй колхозхоша кастта дIадолалургдолча кхашкарча балхашта?

ЖОП: Йолаш йола техника тоаяь яьннай, ма эшша долаш да бIаьстий дIаде деза ги. Iалашъяьй удобренеш, гербецидаш. Ма эшша йолаш я боахаме механизаторий кадраш. Царех дикагIбарий цIераш яха лов сона. Уж ба Клюшин Николай, Войтенко Виктор, Н. Карамышева, дуккха кхыбола колхозникаш. Колхоза йоккхача коллектива уйла кхачан программа кхоачашъеча ма хулла дукхагIа дакъа юкъедахьара тIаерзаяь я. Цу дерригнe пятилетка дилагIча шера декхарех тхоаш лоархIадергхиларах бIу болийт тха.

Къамаьл дIаяздаьр
М. МУРАТОВ.

Хоржамашта накъадолхаш

КАНДИДАТА ПРОГРАММЕ — СОЦИАЛЬНИ ДЕШАШ

2 марта Николаевски станица культура ЦIагIа харжархой вIашагIкхийттар № 675 йолча Наурски къаман - территориальни хоржамий округе гIолла волча СССР халкъа депутаталла кандидатаца, КПСС ЦК членаца, КПСС Нохч - ГIалгIай обкома хьалхарча секретараца Владимир Константинович Фотеевца. ВIашагIкхийттача дакъа лоацаш хилар района малхбоалерча зона боахамий къахьегама коллективай викалаш.

Собрани хьайийллар парте Наурски райкома хьалхарча секретара А. А. Просвирова. Цул тIехьагIа къамаьл дир Наурски райисполкома председатела С. С. Аюбова, депутаталла кандидата доверенни волчо, цо дийцар В. К. Фотеева вахара наькъах. ВIашагIкхийттача иштта къамаьлаш дир Ленина цIерагIча колхоза парткома секретара Т. Я. Сапожниковас, бIухочо - интернационалиста, «Калининский» совхоза бригадира А. Дементеева, «Красное знамя» колхоза председатела С. М. Яшуркаева, Ульяновски юкъерча школа завуча Г. П. Иноценкос, «Комсомольский» совхоза партбюро секретара Л. А. Даудова. В. К. Фотеева шийх бенна тешам боаберг ца хиларах тешаш дийцар цар, Наурски района малхбоалерча зона юрташкеи станицашкеи газ йиллийтара новкъостал де аьнна наказ а делар.

Гулбеннараштa хьалхашка къамаьл дир СССР халкъа депутаталла кандидата В. К. Фотеева.

Хоржамашта хьалхара ший программа ювцаш цо белгалдаьккхар республика социальни дегIайоалаяра дешаш кхоачашдара, къаьстта аьлча унахцIено лораяра база чIоагIъяра, нах чубаха цIенош хьалдара, иштта кхыдараш а дара низ тIабохийтаргхилар. Цо иштта сагат ду пенсионни Iалашо вахара боарама ма йоаггIара ца хилара, кхыча социальни дешай а.

3 марта СССР халкъа депутаталла кандидат, КПСС Нохч - ГIалгIай обкома хьалхара секретарь В. К. Фотеев Надтеречни района харжархошца вIашагIкхийтта хилар. Из хилар «Гвардейский» совхоза клубе.

КПСС ЦК Политбюро

2—3 марте хиннача заседане хьежай Советски Союза Коммунистически партегара СССР халкъа депутаташ хоржаргболча аргIанарча КПСС ЦК Пленумаца дувзаденна дешашка, хIаьта иштта дийцад хIанзарча хьалашка КПСС аграрни политика чакхъяккхара декхараш.

Пленуме дакъа лаца хьехаш ба союзни республикай Компартей ЦК, парте крайкомий, обкомий хьалхара секретараш, союзни республикай Лакхехьарча Советий председателаши Министрий Советий председателаши, центральни ведомствай а организацей а министраши кулгалхойи, тIема округий командующеш, КПСС центральни органашта чубоагIаш боаца КПСС-гара СССР халкъа депутатий кандидаташ, хIаьта иштта цхьабола парте юртарча райкомий секретараш, боахамий кулгалхой, арендатораш, агропромышленни комплекса кхыбола кулгалхой.

Политбюрос чIоаггIа йийцар ЦК Пленуме дIагойта лаьрхIа йола хIанзарча хьалашка КПСС аграрни политика чакхъяккхара, мехка агропромышленни комплекс дIахо дIегIайоалаяра тIадерзадаьча документий проекташ. Заседане белгалдаьккхар, юрта а нах кхачанца Iалашбеча даькъе а эттача хьало юртарча социалистически производственни отношенешка радикальни хувцамаш делга, кулгалдечара административно - командни методаш хьадда дIаяхар дIадехалга. Политбюрос хьаллаьцар доалахьен дуккха формаши боахам лелабара тайпаши — колхозаш, совхозаш, агропромышленни объединенеш, продукци чакхйоаха предприятеш, арендатораш, кооперативаш, арендни коллективаш, ахархой боахамаш, наьха гIонна дола боахамаш — цхьан ханна хилийтара кIийлен тIа производство вIаштIехьъяккхара тIаерзаяь предложенеш. Кердача хьалашка хьежжа хувца еза АПК-ана доалдара формаши методаши, шоай лоIаме боахам лелабарах, планироване тоъал дукха эргалонаш ярах, яьккха продукци а пайда а дIа-хьа бекъа бокъо хиларах къаьстта когIортолга а еш. Агропромышленни комплекс дегIайоалаечара а цунна кулгалдечара а союзни республикайи моттигерча органийи лоархIам айбу.

Пленум хьожаргья агропромышленни комплекс дIахо дегIайоалаяра эша материально - технически база чIоагIъяра хьакъехьа де дезарашка. Из деча хана къаьстта теркам тIабохийт продукци чакхъяккхара, лелаяра, цуна дикагIа транспортировка яра, из маьхалъяккхара, йовш йола продукци геттара кIезигъяра. Документий проекташка йоккха моттиг дIалоац юртарча социальни сфере овлангара денз эргалонаш яра, наькъаш, нах баха фусамаш, школаши, деша даха ха йоацача берий учрежденеши, культурно - бытовой лостам бола объекташ хьалъяр дикка шердара, коммунальни боахам дегIабоалабара дешаша.

Соцамий проекташ ювцача дакъа лаьцар аграрни политика дешаех йолча КПСС ЦК комиссе членаша, хIаьта иштта Iилманхоша, плановии боахама органийи специалисташа. БIарчча хьаийцача де лерхIа гIулакхаш мога а деш, къамаьл даьчар юрта боахама доалдара, планировани, стимулировани, финансировани, кредитовани елга тоадара, производствана интенсификаци яр чIоагIдара, юрт социально дегIайоалаяра дешаш къоастаделга сихдара тIаерзаяь цхьацца предложенеш йоалайир.

Дийцача дешаех лаьца къамаьл дир ЦК Политбюро членашеи членалла кандидаташеи, хIаьта иштта ни. СССР Госагропрома председатела В. С. Мураховске, Казахски ССР Министрий Совета председатела Н. А. Назарбаева, КПСС Московски обкома хьалхарча секретара В. К. Месяца, КПСС Белгородски обкома хьалхарча секретара А. Ф. Пономарева, КПСС Ростовски обкома хьалхьарча секретара Б. М. Володина, Киргизе Компарте ЦК хьалхарча секретара А. М. Масалиева, КПСС Краснодарски крайкома хьалхарча секретара И. К. Полозкова, Херсонски областа Белозерски района С. М. Кирова цIерагIча колхоза председатела Д. К. Моторне, КПСС Волгоградски обкома хьалхарча секретара В. И. Калашникова, ВАСХНИЛ президента А. А. Никонова, Белоруссе Компарте ЦК хьалхарча секретара Е. Е. Соколова, КПСС Калинински обкома хьалхарча секретара Н. Ф. Татарчука, Молдаве Компарте ЦК хьалхарча секретара С. К. Гроссу, Краснодарски края Усть-Лабински района «Кубань» яхача колхоза комплексни бригада бригадира М. И. Клепикова.

Дийцар теркал а деш, цу документаш тIа кхы болх бе безаш хилар бакъ а даь, КПСС ЦК Пленуме дувцийта уж дIачулулга могадир ЦК Политбюрос.

Заседане ладийгIад Украински ССР ше хиларах йолча итогех М. С. Горбачева баьча хоамага. Къахьегама коллективашка, городийи юртийи бахача нахаца, болхлой класса, Iилмани художественнии интеллигенце викалашца, республика партийни активаца дуккха вIашагIкхетараш долча ханеи царца беседаш еча ханеи къаьгга хьабелгалъяьлар наьха хьинаре позици, перестройка кердача боарам тIа яккха, цун идеяш шеррагIа практикана юкъейоалае уж ловш хилар. Цунца цхьана белгалдоахаш дар цун стили чулоацами овлангара денз тоабара, цун чулоацамца таршуш йоацача функцеех мукъадовлари нахаца а наьха духьа а беча балха йоакхо елга чIоагIдари, партийни вахара демократизаци елга дIаходахьара партийни комитеташа беш бола болх чIоагIбе безилга.

Республика партийни органашта, йоагI-йоагIача министерствайи ведомствайи кулгалхошта - коммунисташта тIадиллар Политбюрос къахьегамхошца, партийнии боахамеи активаца хиннача вIашагIкхетарашкеи беседашкеи яь критически замечанеши хаттараши къоастадара чакхдаха деза хьадда гIулакхаш белгалдоахилга.

Заседане йийцар Эфиопе кулгалхочун Менгисту Хайле Марнама послани хьаеннача Эфиопе Болхлой парте Политбюро ЦК членаца, НДРЭ кхыча мехкашщарча гIулакхий министраца Б. Байеца М. С. Горбачева хиннача беседа итогаш. Белгалдаьккхад, доттагIлен Эфиопеца цхьана гIулакхаш леладелга дIахо дегIакхувла Советски Союз чIоаггIа ловш хилар, цаI йолча Эфиопски пачхаьалкхен гома чу эритрейски проблема политически ниисхо йолаш къоастаяра, Африкански Роге дика лоалахой хиларей машареи хьал хулга вIаштIехьдаккхара тIадерзадаь гIулакхаш кхоачашдара даькъе гIо де кийча хилар.

Иштта къоабалъяьй КПЧ ЦК Президиума членаца, ЧССР правительства Председателаца Л. Адамеца, из СССР доттагIлен официальни визитаца венача хана М. С. Горбачева цунца хиннача къамаьлеи Н. И. Рыжкова яьча переговорийи итогаш. Цар цIаьхка а бакъдир перестройка яреи социалистически кердадовлареи гIулакх хиланза дартдоаца хIама хиларах, социалистически экономически интеграци яра проблемаш къоастаярах, кердача тайпара политически уйла елга дунеи халкъашта юкъерча вахаре чIоагIде дезаш хиларах Советски Союзеи Чехословацкенеи хеташ дар цаI долга.

Баьча барто, 15—20 шера СССР-еи ЧССР-еи экономически Iилман - технически даькъе цхьана гIулакхаш леладара тIаийцача Концепце хьахулийт цар цхьана гIулакхаш леладара потенциал кхы а эффективнегIа хилийтара эша хьалаш, укх гаргарча пхе шера а кхы гаьнагIарча перспективе а мехкаш дегIакхувлара даькъера планаш вIашагIйохкара эшаш дола дика хьалаш. Белгалдаьккхад, герзаш, реальни дIадахара, дунеи халкъашта юкъера хьал унахцIенагIа хилийтара а массанахьа машар чIоагIбара а гIулакха шаккхе мохк чIоаггIа тIера хилар.

Политбюрос ладийгIар Инде Республике яьча балха визитагIа дувцаш А. П. Бирюковас баьча хоамага. Белгалдаьккхад, шинна а мехка кулгалхошта юкъе укх тIеххьарча хана хиннача вIашагIкхетараша СССР-аи Индеиеи юкъерча торгово - экономически отношенеш чIоагIъяра дика кIийле елла хилар. Оттаяь соглашенеш, масала, халкъа эша товараш кийчдареи торговлеи даькъера яраш кхоачашъяра советско - индийски цхьана гIулакхаш леладара керда прогрессивни формаш дегIакхувлара беча практически болх тоабанза баргбац, аьнна, лаьрхIад.

Император Хиросито дIаволлача дакъа лацара СССР делегаци Токио яхача хана Японе пачхаьалкхен политически деятелашца А. И. Лукьянова хиннача беседай итогашка хьежай Политбюро. Белгалдаьккхад, шинна оагIорахьара отношенеш йIаьхийгIа хилийтар духьа дешай шеррача гомах СССР-аи Японенеи юкъера политически диалог шеръелга лоархIам болаш гIулакх долга. Иштта белгалдаьккхад, Токио хиннача кхыча пачхаьалкхений кулгалхошца хинна вIашагIкхетараш а пайдане хинналга.

ГРАФИКАЛ ХЬАЛХА

Хоржамаш хулача денсийна шеррача социалистически яхье а баьнна, дикка къахьегаш я производственно-товарни контора № 4 йолча ацетонови участкера коллектив. Укх шера, дIабахача бетта задани 101 процент йолаш кхоачашйир цар. Лакха я коллектива къахьегамеи производственнии дисциплина, балха юкъекхувл къахьегам вIаштIехьбаккхара пайданегIеи дикагIеи формаш.

ДукхагIбола участкера болхлой лакха говзал йолаш, шоай производственни декхараш массаза тIеххоачашдеш хьабоагIа укхаза. Уж ба операторaш Э. Никитин, Т. Пономарева, баллонашка хьожаш йола А. Бобрышева.

З. УШАЕВ.

РАЙОННИ ПРЕССЕИ ПЕРЕСТРОЙКЕИ

ДIадахача шоатта дийнахьа кепайоазон ЦIагIа хилар КПСС обкома идеологически отделои НГIАССР журналистий Союзои вIаштIехьъяьккха аргIанара семинар. Цига дийцар республика районни пресса балха перестройка ярца дувзаденна дешаш, цхьадолча газетий чулоацама анализ йир, къаьстта теркам тIабахийтар демократизацеи гласностеи хьалашка редакцеша беча балха практикана.

Журналистий Союза правлене председатель, «Грозненский рабочий» яхача республикански газета редактор Д. К. Безуглый семинара доакъошхошца дагаваьлар бахача наха интернациональни кхетам луча даькъе массови информаце средствай лоархIамах шийна хеташ долчох а ше зийначох а дувцаш.

Парте обкома идеологически отдела консультанта А. И. Смоленцева дийцар «Красное знамя» яхача гудермесски районни газета редакце балха перестройка яра опытах, «Сердало» яхача республикански газета редактора заместителa М. М. Хамхоева даьча къамаьла тема яр патриотическии интернациональнии кхетам балара дешаш Сунженски района «Знамя труда» яхача газета оагIош тIа дувцара, «Ленинан некъ» яхача республикански газета отдела заведующе декхараш кхоачашдеш волча Л. А. Магомаева анализ йир «Ленинская правда» яхача Урус-Мартановски районни газето юрта боахаме къахьегам вIаштIехьбаккхареи цунна стимулировани яреи кердача формашта пропаганда яра хIаьта «Грозненский рабочий» яхача газета отдела заведующе С. С. Мадаева обзор йир Iан замалахьа хьайбаш леладераша беча балхах дувцаш Шелковски района «Строитель коммунизма» яхача газето яздечун.

Семинара доакъошхоша дийцар районни пресса болх дIахо тоабара, кепайоазонна партийни кулгалделга эргадаккхара де дезачох.

Семинара балха юкъе дакъа а лаьцар, къамаьл а дир КПСС обкома идеологически отдела заведующе Г. Х. Эльмурзаева. Массови информаце средствай балха тIарча хьаьддача масалашца хьагойтар цо республика вахара ерригa оагIонаш кердаяхара тIехьа лоаттабеча къовсаме, хьалха латтача опыта пропаганда еча цар лоархIам мел боккха ба, перестройка яра идеологически Iалашон къоастаянза яргйоацача проблемай хьакъехьа районни газетий болхлой дуккхача хаттарашта жоп делар.

Телеобозрени

ЭКРАНА ТІА — ГЛАСНОСТЬ

ХІанз вай дахаш йола перестройка ха тІехь - тІехьагІа белгалйоал бокъонца холуш йолча кердалонашца. Вайна бІаргагуш йохаш латт хьалха латтачара меттахьа яргъяц, аьнна хеташ хинна командно - административни система, долаш дар дикагІа хьагучадоаккхаш я общество, нах — самукъабаьннаб. Хьахулаш латт керда политически система, чІоагІлуш латт наха хетарий плюрализм. Застойни атмосферана меттел, г. Киеве къахьегамхоща вІашагІкхийттача хана М. С. Горбачева белгал ма даккхара, гласность, дукхахча наха хьахьоаяь дискусси енай, кризисана хьалхарча лоаттаме вай кхоача мел даьр кхетаде лаьрхІа хилар кхаьчад вайга.

Нах шоай хьаькъалца доллача хІаманга кхача лаьрхІа, безам болаш хилар тахан «хьамехкадеш» да центральни а моттигерча а кепайоазон оагІонаш тІа, телевидени радиои передачашка. Перестройка гІулакхашка парте керттера ярех гІонча хинна дІаэттай пресса, цо хІара денна хьаю общественни уйла, деррига кердадар, хьалха латтар хьэл а айдеш, дукха ха йоаццаш а тІехьа, оалаш ма хиллара, кепайоазонна лаьрхІа доацаш хинна кхоачамбоацараш гуччахьа дІадувца таро а луш.

Нагахьа санна цун уйла а еш, вай республикански телевидене передачашка хьожаш хилча, гуш да, тележурналисташ, сел сиха ца боале а, Іомаяьча шаблонех, застойни шерашка лелаяьча схемаех, конфликт а йоацаш долаш дар дІахьокхаш хиларах юхабовлаш латтилга. Экранаш тІа тІехь-тІехьагІа дукхагІа хул йиза йола гласность, юкъарчал доацаш телезрителашца еш йола диалог.

Соахка, комсомола 70 шу дуза ха хьатІакхоачача хана, телевидене дІайолайир «Угол зрения» яха керда информационно - публицистически программа. ЦІенхаштта дІадоладир гуччахьа, паргІатта кагирхой проблемаш ювцилга. Из бахьан долаш массанена хьашт долаш ира къамаьл хилар комсомолерча лидерства, цу дукха нах чубоагІача организацех беннача тешама хьакъехьа, цигарча кризисни явленей хьакъехьа, кагирхоша перестройке лоацача моттига хьакъехьа. Керттера дар чІоагІъенна лаьтта стереотип дІаяккха программа авторашта магар дар, вешта аьлча юбилейни фата етталга дІадаккхар дар, передаче дакъалоацаш хиннараш майрагІа а корта болча къамаьлаца а тІаберзабир комсомолера гІулакхаш бокъонца тоадара дола наькъаш лахара.

Иштта январь чакхбоаллаш республика телезрителашта юха а гойтар «Угол зрения» яха программа. Экрана тІа — ахаш хаьрца Наурски станицера медицински учрежденеш, бІухой-интернационалисташ, къоаношта лаьрхІача интернате Іеш бараш.

Сюжеташ чІоагІа бе-бе я... ЦхьабакъдА, программага хьежачул тІехьагІа къаьтта кхетаду цар юкъара дар фуд. Дагадоахкача хІамай хьакъехьа гуччахьа деш дола къамаьл да из. Гласноста прожектораца хьахьекхар наьха унахцІено лораелга, медицински персонала балха хьалаш тоаделга бсбашха ца хеташ хилар. Цу юкъе гІолла дика тарлуш я программа дІахьош волчо бІухой - интернационалисташ хиннарашца яь беседа, хІаьта бІухоша дийцар шоаш леладаьр тІехдаьккха ай ца деш, Афганистане тІем тІа шоаш дакъа лацарах, запасе бахачул тІехьагІа граждански вахаре а «афганцашта» атта йоацилгах.

Программе аьттув бола хІама санна лархІа йоагІа къоаношта йолча интернате льха сюжеташ. Йоккхача планагІа хьахьекхар шонкаш яьнна кулгаш, къоаной йовхьамаш тІара хобаденна мордаш, къабеннача дийнахьа цхьацца бахьанийца цхьаьбисача боккхийча наьха сатийна вахар. Экрана тІара хьахоз боккхийча наха шоай вахарах, шоай берех, цхьана болх баьча нахах, биззача боараме хІанз мара бакъдар вайна ца ховш лаьттача цу халача шерех дувца хабараш.

Дог лаза а доах, сагото а яйт цу дувцараша. Дог лазадоах уж нах цхьаьбиса хиларо, дукккхача итташ шерашка милосерди ца лоархІаш, цун сий ца деш лоаттаяро, вай гуманни социалистически обществе цу тайпара хІамаш хила йиш хиларо; саготдайт — цу тайпара дар вай вахаре ма хуладалар, яхаш.

Гласность бахьан долаш гуччахьа ювзаш хиларах бахача наха дукхаезаенна передачаш кхы а я телевидене. Цу гІулакха боккха лоархІам болаш хІама да передача йоддаше а эфире дІайодаш хилар, телезрителашца юкъарчал доаццаш телефонаца бувзам лоаттабеш хилар.

Дукха ха йоаццаш хилар цу тайпара цхьа передача. «Шоана фу хет?» яхача программа аргІанарча выпуске дийцар 1944 шера нохчийн гІалгІайн, кхы цхьадола Къулбаседа Кавказа, Крыма халкъаш, хІаьта иштта поволжски немций санна шоаш бахача моттигашкара боха а баь СибарегІа бохийташ наха тІаоттадаьча Іазапах. Из тема дукхача шерашка хьоа ца яйташ къайла лоаттаяьй, хІанз перестройкаи гласностои деррига наькъаш хьадийллад бакъдолчоа, гуччахьа экрана тІара хьадувца йиш йолаш да сталинизма ханашкарча репрессех.

Передаче дакъалоацаш хиннараша наха дувцарах а доацаш шоашта дайнар, шоаш лайнар дувцар, бокъонца хиннача тайпара, ирача моттигех а ца къехкаш. Цудухьа передача йолча хана телезрителаша дукха хаттараш телар. Цу хаттарашта гуччахьа жоп далар, белгалдаьккхар вай мехкарча халкъий доттагІала сталинизм Іаткъалга, из доттагІал дІахо чІоагІде а дебаде а дезилга, тайп-тайпарча къамех болча викалашта юкъера безам, тешам тІехь - тІехьагІа чІоагІлуш хилар шоашта гулга.

Тахан телевидени, ерригa пресса а санна, общественни мнени хьаеш йола низ бола средство хинна ца Іеш, нах вІашагІтохара средство а хинна дІаэттай. Іилмахоша даьча тохкамаша хьахьокх 60 процентага кхоачаш наха культурни салоІаш йоаккха ха телевиденега хьожаш йоаккхилга. Гласность, бокъонца долаш дола вахар «сигала бесарча экрано» хьахьокхаш хилара белггала тешал деш хІама да из. Тележурналисташ таро йолаш ба юкъарчал доаццаш нахаца диалог е, наьха уйлаш хьалхьоаергйолаш шоай болх кердача тайпара вІаштІехьбаккха, перестройка опыт дІахьокха, карара проблемаш шерра ювца.

«Угол зрения», «Шоана фу хет?», «Импульс» яхача а кхыйолча а передачаша хьахьокх телевидене республикански студе коллектив творчески резерваш йолаш хилар, эггара лоархІаме долча дешаех гуччахьа экрана тІара дувца ховш а безам болаш а хилар. Цу дерриганех бизза пайда эца беза, телеаудитори кІоаргагІа йовза, дІахьокхаш йола телевизионни материал тайп-тайпара хилийта, гласность шерра йоаржае а еза.

А. СМОЛЕНЦЕВ,
КПСС обкома идеологически отдела консультант.

РУЗКЪА ЛОРАДУ

Грозненски района «Атагинский» совхоза кхерамзлен техника воккхагІвола инженер Вагапов Хьусен дика вовз цу боахамерча наха, бера хана денз цига хьалкхийна хилара тІагІолла вайза ца Іеш, цун дикача гІулакхащеи нахаца тарлуш хиларцеи тІагІолла а.

Сталински Іазап текха Казахстанера нанеи кхыбараши санна, шоаш баьхача юрта цІабоагІача хана дешаваха ха кхачанза зІамига кІаьнк вар Хьусен.

Юртара № 1 йола юкъера школа йистеьккхачул тІехьагІа, шоай совхозе из балха вахар, хетаргахьа, дукхагІча даькъе, юрт езара бахьанце.

ХьатІаэттар Хьусена Советски Эскаре гІулакх де ваха, Даьхенна хьалхашка воІагара доагІа сий дола декхар кхоачашде деза ха.

Советски Эскаре гІулакх деш волаш цунна каст-каста дагайохар ше хьалкхийна юрт, шоай цІенбараш, гаргарен бовзаш болей нах, ше лийнна моттигаш. Цох йола уйла цІаккха а дІакъастацар Хьусенах. Эскарера моллагІа а гІулакх ше кхоачашдеш, цо массаза а дагалоаттадора командоване а цІавахача ший наха а баркал аргдолаш из чакхдоаккхилга.

Даьхенна хьалхашка воІагара доагІа декхар кхоачашдаьчул тІехьагІа Хьусена шоай юрта цІавар мара кхыйола уйла яцар.

Цу уйланца цІавийрзар Хьусен. Кхы а дийшар цо. Ше дІадоладаь моллагІа хІама а санна, из а дизза кхоачашдаь, шийна бовзаш а безаш а хиннача нахаца совхозе юха а болх бе дІаволавелар.

ХІанз Кхачан программа кхоачашъяра деррига шийна ховр дІалу цо, ше коммунист хиларах тарра, совхоза болхлошта дІадовзийт, из программа кхоачашъяра лоархІам мел боккха ба, дог-цІена, вай обществана болча пайдане къахьегара уж оарцагІбоах.

— Хьусен шийна тІадилла моллагІа а гІулакх тешаме, дизза, ший ханнахьа чакхдоаккхаш новкъост ва, — аьлар цох совхоза директора Хасиев Салмана. — Халкъа тІахьожама керттерча группа председатель а волаш, цо доккха новкъостал ду совхоза коллективо ший чурча таронех бизза пайда эцара, общественни рузкъа лорадара, къахьегама а производственни а дисциплина чІоагІъяра.

Группа членаша кхашка, фермашка, мастерске фуд хьожаш рейдаш ю. Цига шоашта гучадаьнна кхоачамбоацараш дувц шоай заседане, уж дІадахара де дезар белгалдоакх. Из дош оттаду цар производственни, партийни, профсоюзни собранешка а.

Вагапов Хьусена бехктокхаме а хеташ дІахьу шийна тІадилла из общественни гІулакх. Цо а группа членаша а шоай декхар дика кхоачашдеш хилар бахьан долаш, совхоза дукха рузкъа кходе, таронех дукхагІа пайда эца вІаштІехьдоал.

Вагапов Хьусена ший вахар дийзад ший юртаца, совхозаца, цунна деза да царца дувзаденна деррига хІама, юрт а совхоз а тоаяра ше кховац цо, бІарг сийрда лораду общественни рузкъа.

Ю. ЮСУПОВ.

Ши метр лакха а долаш ий тІа лоаттадеш хоза декаш дола сахьаташ, тІаьръюкъе хоша будильникаш, хозача гІумагІа, ваза, фонара кепе даь сахьаташ, — уж шеяр «Янтарь» яхача Орловски производственни объединене продукци я. Предприяте творчески лабораторе традиционно цхьан хана дІахьош ба дизайнерски ши лостам: модерн а ретро а. XVIII — XIX бІаьшерий говзанчий творчески тІехьале кхаьчай хІанзарча мастераша беча балха дикагІча продукцега. Художника - конструк т о р а Александр Юркова баьча балхах цаІ кхестаиш маятник а йолаш истола тІа лоаттаду сахьат. Из дейга а хьалха хиннараштa тара доацаш а да.

ТІеххьарча хана орловски дизайнераша кийчъяьй 300 совгІа сахьатий моделаш. Царех 40 гаргга яраш — изобретенеш санна, авторски тешалаш денна я. Дунен халкъашта юкъерча выставкашта — Инде, Польше, Югославе — дІахьокхаш хиннад. ХІанз «Янтарь» яха марка йола сахьаташ дунен 25 мехка дІадохьийташ да.

СУРТА ТІА: художник-конструктор вола Александр Юрков. Цун кхестаиш маятник йола сахьат авторски тешал денна да.

Л. СВЕРДЛОВА сурт. (ТАСС).

Хоржамашта накъадолхаш

Беседаш, наказаш

«Родина» совхоза цІеча уголоке хилар Ленински къаман - территориальни хоржамий № 668 йолча округе гІолла СССР халкъа депутаталла кандидаташца ГПШО комплектовщицаца Зоя Владимировна Сазоновацеи № 2 йолча школа - интерната хьехархочунца Марха Магомедовна Болтаевацеи вІашагІкхетара хетаяь собрани.

ВІашагІкхетар дІадоладир совхоза парткома секретара В. П. Кащеева. Цо къамаьл де дош делар М. М. Болтаевана. Цо харжархошта йовзийтар хоржамашта хьалхара ший программа. Цун керттерачарех цаІ да дезал чІоагІбара, бераштa дикагІа кхетам балара тІаерзаяь шерра пачхаьалкхен акташ кийчъяр.

Цул тІехьагІа къамаьл дир З. В. Сазоновас. Хоржамашта хьалхара цун программа къаьгга а хаьдда а я. Нагахьа санна шийх боккха тешам бенна моттиг отте, депутат йолаш ше беча балха тІа Зоя Владимировнас хьалхарча моттиге оттаергья ейгача промышленноста болхлой къахьегамеи бытеи хьал тоадара еш йола йоакхо.

Шаккъе а программа езаелар харжархошта, цо хьахьокх кандидаташ политически хинна баьнна нах хилар, уж хоржамашта хьалхарча гІулакхашка дика кийчбалар.

Цул тІехьагІа къамаьл де дош ийцар Ленински райсовета исполкома отдела заведующе В. С. Чернозубова — СССР халкъа депутаталла кандидата Марха Магомедовна Болтаевай доверенни волчо. Цо ийцар кандидата биографи, № 2 йолча школа-интерната шеф йолча «Красный молот» заводе болх беш хиннача хана денз шийна йовз хьехархо аьлар цо.

Кхы кІезигагІа безам тІабодаш дацар швейни объединене парткома секретара А. Н. Горяева, — халкъа депутаталла кандидата З. В. Сазоновай доверенни волчо даь къамаьл а. Балха саг йолча, Ленински районни Совета депутат, парте райкома член йолча цо майрра лорадергда моллагІча инстанцешка харжархой хьашташ. З. В. Сазонована тІехьа кхаш тасса харжархой тІахьийхар А. Н. Горяева.

ВІашагІкхийттача харжархой цІерагІа къамаьлаш дир «Грозныйагроплодоовощторг» объединене керттерча ветеринарни лоро В. Гарматюка, мехмастерске болхлочо А. М. Шиленкос, склада заведующе Г. Г. Лисицинас, кхычар.

Харжархоща З. В. Сазоновайи М. М. Болтаевайи иштта вІашагІкхетараш хилар кооперативни училище, № 14 йолча школе.

НАХ ТІАУВЗА КХУВРЧ

Саг теркалвара, халкъаш духовни дІаьхий дара йолча ленински принципашта юхатІадерзадар перестройка керттерачарех цхьа лостам ба. Ерригсоюзни партийни конференце белгалдаьккхар идеологически болх кердабаккха, къаьначох мукъабаккха, даьсса хабараши шаблонаши хургйоацаш цІенбе безаш хилар. нахаца духхьала цар дагалаттараштa тІагІолла къамаьл хила дезилга.

Библиотека болхлой долча тхона дика гу мехка хІанз хула событеш йовза нах мел чІоагІа гІерт. А. П. Чехова цІерагІча республикански Іилма библиотекас хІара шера 32 эзар гаргга волча сага литератураца гІулакх ду. Нах гІерт мехка хулаш дола революционни хувцамаш кІоаргагІа кхетаде, перестройке дакъа лаца.

Библиотека партийни организаце ший собране соцам бир парте тахан увттаеш йола тайп-тайпара проблемаш читателашта дикагІа йовзийтара йола балха формаши методаши лаха. Цу тІехь пропагандистски балха керттера лостамаш да: специалисташа кердачох беш бола хоам, берригача читателашта йола гойтара пропаганда. Социально-экономически литература зале политически просвещене общественни кабинет хьаеллаш города пропагандисташта новкъостал де лаьрхІар. Политически дешара системе йолча ерригача темашта йола книжкай выставкаш увттаю. Цига да эггара дикагІдола литература. Цу цикле я марксизма-ленинизма классиккий Іомаеча произведеней выставка, пропагандиста говзалах долча литература выставка. ДІадахача шера кабинете КПСС Ленински райкомаца цхьана пропагандиста районни диъ ди чакхдаьккхар. НГІАССР Агропрома специалистий информаци чакхйоакх юрта боахама специалисташта гІулакх дара йиллача Іилма-технически информаце кабинетеи тха библиотека ПТО-и гІолла.

Библиотеках нахаца гІулакх леладара центр хилийта декхар оттадаьд тха коллективо. Иштта нах тІаозара гергача истола гонахьара вІашагІкхетараш, пресс-конференцеш, «Безаме вІашагІкхетара сахьат» яхараш хул. Наха дезаденнад юриста ди, Іилмахой-историкаш, республика школай истореи обществоведенеи хьехархой вІашагІкхетараш.

«Саг исторе чухьи истори сага вахарей» аьнна даьча къамаьла юкъе дакъа лоацаш хилар историкаш А. Бугаев, Музаев, Акаев, книжкай издательства керттера редактор А. Гапаев. Из вІашагІкхетар дІадихьар исторе, социологеи филологеи Нохч-ГІалгІай Іилма-тохкама института воккхагІволча Іилман болхлочо Я. Ахмадова. ЧІоагІа теркам тІабахийта йийцар школе истори хьехара проблемаш, керда учебникаш арадахар, республика истори дувцаш йола керда произведенеш арахецар. Из къамаьл шоллагІча денга а доалаш дІаьхделар. Цо хьахайтар дувцар мел уйла тІаякха да.

КІоаргга безам тІабодаш да ЧИГУ доцента Ю. Б. Вервальскеи пединститута кафедра заведующе А. Тененбаумеи читателашца деш дола «Литературни хьоашале» яха вІашагІкхетараш. Цига вІашагІкхетараш хилар А. Платоновеи поэта Л. Мартыновеи творчествана хетадаь, дийцар «Арбата бераш» яха А. Рыбакова книжка, А. Далина «Гримасы жизни» яха произведени.

«Безаме вІашагІкхетар» яха къамаьл хилар М. Ю. Лермонтова цІерагІча эрсий драмтеатра керттерча режиссера В. С. Ильинца, М. Булгакова «ЖІале дог» яхача повестагІа спектакль оттаяьча НГІАССР халкъа артистаца Белоглазовца, кхычарца.

ГІаьле озара духьалара унахцІенон дерригдунен Ди библиотекас белгалдаьккхар книжкай выставка оттаярал совгІа, наркологически диспансера лораш Дальсаеви Дальсаеваи кагирхоща вІашагІа а кхеташ. Пресс-конференци йир республика санитарни просвещене цІен директора лоро, поэто М. Сулаева. Кагийча наха уйла тІаяхийта ладийгІар даьча къамаьлашка.

«ХІанзара кагирхой, миштаб уж?» яхаш гергача истола гонахьа ВЛКСМ городской комитетаца цхьана даьча вІашагІкхетаро хьагучадаьккхар кагирхошта эггара дукхагІа дагалаттар, цхьацца дешаш дувцаш къовсараш хилар, белгалдаьккхар кагирхошта юкъе, кагирхой объединенешка, цар вахаре комсомола лоархІам лакхбалар. Къонача читателаша хьинаре дакъа лоац библиотекерча йиъэ а любительски объединенешта юкъе.

«Интернациональни доттагІала клубо», «Краевед», «Книжкаш дезараш», яхача клубаша, «Музыка езарий клубо» хІара квартале шоай заседанешка хьех шоай читателаш. Цига бІухошца-интернационалисташца вІашагІкхетараш, дувцарца мехка гобаккхар, моттигерча авторий произведенеш ювцар, гитара лекхарий вІашагІкхетар хул. Цу берригача балха тІа дика ка йоалаш ба тха болхлой наха гІулакх деча отдела боккхагІбола библиотекараш Л. Яндарова, Д. Албакова, З. Бекмурзиева, В. Агаджанова. МБА отдела заведующи Л. Шадиева, кхыбараш.

Аз дийцараш дІадахача шера даьрех цхьадола гІулакхаш мара дац. Фу хургда укх шера тха читателашта, фу де лерхІ оаха? 1 феврале денз хьайийла я керда даьккхача книжкай зал-выставка. Цига хьахьокх массе а тайпара долча книжкай хьалхара экземпляраш. ХІаьта иштта йола экземпляр духхьала тха библиотекас мара хьаэцац. Царех оттаяь выставка хІара бетта 10 дийнахьа хургья. ХІаьта вокх деношка бутт чакхбаллалца тематически выставкаш хургья. Цига дІахьокхаргда тайп-тайпара литература, кхыметтел наггахьа мара нийслуш доацар а.

Тематически выставкай цикл дІайолаю «Меттаоттадаь бакъдар» яхача выставкас. Уж ца мегийташ дІадаьха хинна книжкаш. Царна юкъе да Крупскаяй, Луначарске, Бухарина книжкаш. 1934 шера хиннача писателий хьалхарча съезда стенографически отчет, Іилманхошта, историкашта, школай преподавателашта, пропагандисташта чІоагІа хьашт дола книжкаш. Март бетта Іилма-тохкама институтий Іилма болхлошца, производстваи баьцадаарш кхедечеи болхлошца, шоай доалахьара бешамаш лелаерашца вІашагІкхетараш де лерхІ.

«Шоана, бешамаш езараш» яха выставка хургья, экологеи новатораш болча хьехархой опытахи йола выставкаш хургья. ТІехьа тІайоагІача хана цу тайпара йола выставкаш е лерхІ оаха читателий заказагІа. Январе денз болх беш я библиотекас комсомола горкомаца цхьана вІашагІтеха кагирхой дискуссионни клуб. Цун хьалхара заседани хилар Нохч-ГІалгІайченна хеталь «Истории вай хаи» яхаш.

Гергача истола гонахьа хьехархоща - новаторашца, экономисташца, партийни советски болхлоща, культураи искусстваи деятелашца, МВД болхлошца вІашагІкхета лерхІ оаха. Цу тайпара вІашагІкхетараш дара города Іилмаи творчески интеллигенцеца бувзамаш шерде лерхІ.

А. КОВЯРОВА,
А. П. Чехова цІерагІча республикански библиотека директора Іилма балхагІа йола заместитель.

СУРТАШ ТІА: 1. (аьрдехьара аьттехьа) Л. Шадиева, йоккхагІйола библиотекарь З. Алиева; 2. (аьрдехьара аьттехьа наха гІулакх деча отдела боккхагІбола библиотекараш З. Бекмурзиева, Л. Яндарова, М. Куртоева, В. Агаджанова; 3. ЙоккхагІйола библиотекарь Албакова Диба библиографически консультаци луш я.

И. ПЛИЕВА сурташ.

Тхога язду

ГІУЛАКХАШ ТОАЛУШ ЛАТТ

«Красный молот» завод дукккхача шерашка тІехьаюсачара хьалъяьнна чІоаггІа дика хет. Январь — февраль бетташка договорагІа продукци лоаттаяра задани 100 процент кхоачашъяьй заводо. ХІара къахьегамхочо балхацара ший бехктокхам лакхбаро таро еннай иштта толамаш даха.

Керда венача директора Г. М. Мусалимова предприяте ритмичность кхоачашъе езача службашкара, коопераце отделашкара, специалисташкара хоаттам лакхбаьб. Финансови гІулакх тоадара уйла тІаяхийтай, юридически отдела болх чІоагІбаьб. Уж хІанз дика хьеж штрафной санкцешка. Тха заводо дукккхача предприятешка ший продукци дІакхухьийт. Ший ханнахьа еча расчето таро лу гІоди пении бахьан завода зе ца хилийта. Масала, сбыта отдела оперативно болх барах январь бетта 1 миллиони 200 соми эца вІаштІехьа даьлар тха. Доалларашкара ший декхар цІенхаштта хьадех заводо.

Со хьалхарча цехе болх беш я. Хьокхамаш а во дац тха. ХІаьта а халкъа эшаш дола товараш собране дийцад. Ма хулла уж кхоачамбоацараш дІадаха гІерт тхо. Хетаргахьа, касталашха из тха вІаштІехь а даргда.

Хоалуш дола новкъостал завода ду дукха ха йоаццаш бахача наха гІулакхаш дара йиллача В. Бугаева кулгалдеча отдело. Бугаев опыт йолаш а производство йовзаш а специалист ва. Планал совгІа 45,5 эзар сома мах бола, халкъа эша продукци арахийцей укхаза.

Бахача наха цхьацца йола хІамаш хьаяра заказаш хьайиду, аьнна, заводо дІакхайкадаьчул тІехьагІа дукхха нах баьхкар отделе, телефонаш йийттар. БІарччача ах шера заказаш кхаьчад заводе. Керттерча даькъе заказаш ду аьшка коанаІарашта, тайп-тайпарча конструкцешта, бешамий калиткашта, тархешта, кхычарна.

Кердача отдела новкъостал ду кооперативаша. Масала, бос болча металлах цІеноштеи квартираштеи йола номераш, тархеш, аквариумаш, беседкаш, гІандаши истолаши ду. Заказаш тІехь-тІехьагІа дукхагІа хул. Цу гІулакхашта дика оборудовани, станокаш, кхы тІа моттигаш, ший тика эш. ХІанз кІиранденошка отдела болхлой ярмарке ух хьаІайна изделеш йохка.

ЦІенхаштта теркам тІабахийта безаш да социальни гІулакхаш. Дукха ха йоаццаш къахьегама коллектива совето соцадир завода болхлой гІишлон кооперативана цхьадола декхараш дІадала. Цох дикка новкъостал хургда завода болхлошта.

Цу дерригне хьахьокх перестройка заводе хийцца йолаялар. Цунах тхона дегагІоз хиннай. Из процесс ма хулла сихагІа дІаяхьа гІертаргда тхо. Тха завод республике эггара хьалха латта предприяти а хинна дІаоттара хІанз эшар да массане тІагІертта къахьегалга.

Р. КОЛВАК,
завода № 1 йолча цеха болхло.

ТЕРКАЛ ДАЦ ТХО

Болхлой общежитера письмо

Вай обществас бокха теркам тІабохийт социальни нийсхо яра долча гІулакха, хІаьта иштта болхлочун хьалашта а.

Ма дарра аьлча къахьегамхой коллективаш шоай ма хулла экономика лакхъе, продукце дикагІа хилийта гІерташ я.

Цунга хьежжа къахьегамхой хьалаш дикагІа хургдолча оагІорахьа дувца деза дош. Къаьстта теркалбе беза общежитешка баха болхлой.

Цхьан дешаца аьлча, хано дІадеххача бесса сага фактор теркаме хила еза. Уж дешаш кхоачашдеча майрра ала мегаргда — вай перестройка наькъа тІа да.

Из да а да иштта, хІана аьлча общежите баха болхлой дезала гаьна ба, вайна ма харра общежитешка, къаьстта ханна зІамига воацача сага, бераш долчарна атта дац.

Со се пхелагІча хлебозавода общежите дукхача шерашка яхаш я. Соца кагий бераш да. Сай болх барал совгІа, общежите комендантa декхараш а да аз кхоачашдеш. Цудухьа сона дика довз укхазара хІамаш. ЧІоагІа ловра быта хьакъехьара дешаш газета оагІон тІа каст-каста хьедоре. Дувца дукха да, хІана аьлча социальни хьакъехьа хано дІадехараштa гаьна да тха общежитера гІулакхаш. Арахьара дІа тІа хьежача дикача хьалера цІа хет тхо чудахар. Чуваьлча гучадоал деррига а.

Общежити дезалашта лаьрхІа еце а, бахараш дукхагІбараш дезалаш ба.

ХІара этажа тІа кухни я дукккхача шерашка болх беш пишка а йоацаш. Тхоай ахчах пишкаш эца тхо тохаделча а хІама хулаш дац, хІана аьлча наггахьа торгови предприятешка уж яьхкача а уж тхога хьакхачийтац.

Тамаш яц уж лаха йиш ца хилар. "Тхона-м уж кора йоагІачара ма яннайий. Цу гІулакха хлебозаводо ахча а хьахец, хІаьта торгови организацеша кара ахча дІа ца делча пишка йохкац. ТІаккха хлебозавода бухгалтере назал ахча кара хьалац, цудухьа дезалаш общежите дукхача шерашка пишкаш йоацаш бах.

Са да хаттар: «Мишта хул кхы чІоагІагІа бюрократизм а формализм а? Кхы цхьаькха а да еа хатта: малав из къоастаде дезар?»

Автономни республика столицерча общежите баха болхлой дезалаш, хьуна юккъе санна, бахаш ба. Масала. общежите душевойш хилар сенна пайдана да укх тІеххьарча ворхІ бетта хьадоагІаш дІайха хий ца хилча. Хьанна эш уж душевойш? Фуд бахьан, хІана яц душевойш болх беш, аьнна, хаьттача, котельне болхлоша массаза а цхьа жоп лу: насосаш болх беш яц.

Иштта бала лелабу наха «Нефтянка» яхача моттигерча общежитена хьалхашка догІанеи канализацеи хий Іовш Іамарч увтташ.

Цу кхоачамбоацараша болхлой безам бохабу цунга хьежжа лохлу балха овсарле а. Цудухьа уж лоадам болаш а теркал де дезаш а дешаш да.

К. ДУБАЕВА,
№ 5 йолча хлебозавода общежите комендант.

КОНКУРСЕ КОТБАЬННАРАШ

1988 шера республикански, районни, многотиражни газеташ тІа, телевиденеи, радиои гІолла социалистически яхь дикагІа ювцара Нохч-ГІалгІай АССР журналистий союзои профсоюзий областной Советои республикански конкурса итогаш яьй. Конкурсе котъяьннарг лаьрхІар Шалински «Знамя коммунизма», Ачхой - Мартановски, «Знамя ленинизма» яхача районни, производственни швейни объединене «Швейник», яхача газетий, «Ленинан некъ» яхача газета агропромышленни отдела, телевидени Грозненски студе эрсий метталара халкъа боахама вещане редакце коллективаш.

КІУРАХ ЙОАХКА ГАЗАШ ЦІЕНАГІА ХУРГЬЯ

Смоленскана гаьна йоацаш йолча Дорогобужски теплоэлектроцентрале цхьан сахьата миллион кубометр кІурах йоахка газаш сернисти ангидридах цІенъяйташ йола опытни - промышленни установка болх бе йолаялийтай. Цу тайпара йоккха масштабаш йола комплексаш дунен тІа эггара хьалха хьалъяь я.

14 гектар лаьтта дІа а лоацаш, бІарчча завод хила тарлуш йоккха я Дорогобужски ТЭЦ-ера установка. КІурах йоахка газаш укхаза цІенъю аммиачно - циклически методагІа.

Дорогобужски ТЭЦ-о сигала ухийташ бола кІур 93 процент цІенбаь ба. ХІаьта из цІенбеш хьаяьккхача соединенеех пайда а эц, цхьан шера установке хьае йиш я 45 эзар тонн коача сернисти ангидрид - каьхатеи кхачани промышленноста эша чІоагІа безача маьха продукт. Цул совгІа, производства отходех йоах кхы а безагІча маьха химически продукташ. Ма дарра аьлча, хьаьй отходаш йоаца технологи. КІурацара йокъ электрофильтрашца хьа а лувцаш, феца дІаяхийтац.

Специалисташа кхыча методашца а хьалувц сернисти соединенеш. Масала, Белгородски областера Губкински ТЭЦ-е болх бе йолаеннай кІира методагІа йола комплекс. Укхаза, яьшкара абсорберашка кхаьча кІур дІаэбу кІира маркхалах. Химически реакци а хиле, кІурах йоахка сернисти соединенеш къоастаю. Цу способагІа кІурах йоахка газаш цІенъю 95 процент, хІаьта уж цІенъеш хьадаьккхача сангалах гипса кІийлен тІа цох хьаю дика продукци.

100 эзар кубометр кІурах йоахка газаш цхьан сахьата цІенъеш я Губкински ТЭЦ-е йола комплекс.

Светлана БОРИСОВА. (АПН).

Цхьаккха вицвеннавац, цхьаккха дицденнадац

МАЙРА АРТИЛЛЕРИСТ

Наблюдательни пункта окопа чу ура а этта, немций чу болча гаьнна уллача хьунагахьа турмалца хьежаш латтар капитан Шуренков. Цига сатем бар. Гитлеровцаша оборона чIоагIален пункташ яь хинна Кляйн — Лаудени Ескаун яха ши юрт тIа а лета, бийсан хьалаьцача капитана Вагина стрелкови батальон хьаллоацаш яр йоккхача топий цун батарея. Немций шоашта хинна зе юхадекха гIортаргболга а ховш, сахиллалца оборонительни позицеш кийчъеш баьхкар стрелокаши артиллеристаши.

Сахилара белгало ма яьллинге а, йоккхий топаши минометаши етта йолайир батальона позицешта. ТIалата кийчо еш ва моастагIа, яхаш ши - шийца уйла йора капитана. Юххьанца фашистски снарядаш юстара етталора, цул тIехьагIа юхегIа еттаяла йолаелар. Хьун юкъера танкаш араяьнначул тIехьагIа а снарядаш лелхаш яр. Турмало уж юхеэзача, къаьгта гора брона тIа доахка Iаьржа — кIай жIаргаши маьлха зIанарех къега полированни гусеницай ленташи. «ТIема кийчле!», аьнна, телефонистага команда елар батарея командира. «ТIема кийчле!», аьнна, телефона трубка чу мухь техар салтечо. «Батарея топаш тохэ!» аьнна, команда елар тIаккха капитана. Герзаш детта аьттув бола моттиг малагIа я ховш волча цо танкаш юхегIортталца сабар а даь, команда елар.

Юрта тIехьашкара цхьатарра йоккхий топаш яьлар. МоастагIчун танкашта хьалхашка лелхача снарядаша кIури лаьттеи урагIа ухийтар. Снарядаш танкашта дIатIа ца кхоачилга белгалдаьккхар эпсара. Хьежоргаш нийсъе езаш яцар, моастагIчун танкаш сиха юхейоагIаш латтандаь. Юкъе юкъ ца йолийташ цхьатарра йиъ снаряд тоха, аьнна команда елар цо. ТIайоагIача машинашта юккъе лелхар снарядаш. Царех цаI, кIур а ийкха, цул тIехьагIа сийрда ала а баьнна, лотаелар, шоллагIъяр, хьадача гусеница лента лаьтта а уллийсаш, сецар. Духхьала тIаетта йолайир танкашта духхьалара йоккхий топаш. Цар кхы а кхо танк йохайир, Шуренкова батареяс бронированни ши машин йохайир. Юхейисараш духхьала тIайоагIар. МугIарах царна тIехьабоагIар фашистски эскархой. Уж боабеш стрелкови рота окопашкара ца хаддаш еттар пулеметаш, автоматаш. Танкаш юхегIертача тIом болабир танкаш йохаераша. Цар еттар танкашта духхьалара топаши трофейни фаустпатронаши. Цар из тIом чакхбаьккхар. Йохаянза йиса танкаш юхаяхар. ТIом хиннача моттиге бIеха — сира мундираш тIаьовха бIаьш дакъий а дадийта, юхабайдар фашисташ. Цу дийнахьа массехказза уж юхатоха а бийзар, оборона чIоагIален пункташ шоашкара дIаяхар ца ловш бола фашисташ. Позици дIахецанзар. цхьабакъда, царна шоашта а хилар доаккха зе. Ди чакхдаьлар.

ШоллагIча дийнахьа сахуллаш юха а йоккхий топаш еттилгеи тIалетаlгеи дIадоладелар. ДоагIаргда, аьнна, новкъостал а кхачанзар. Массайолча участкашка лира тIемаш латтар. Советски Эскаро тIехьашка баьха гитлеровцаш бирса духьале еш бар.

Хетаргахьа, шоай мел йола тIема резерваш хьагул а яь, шоашца ткъо танк а йолаш, батальона позицена чухьийлхар фрицаш. Цхьабакъда, батальонах а ахане.л кIезигагIа бараш мара бисабацар. ХIаьта Шуренкова батарее шиъ мара йоккха топ а йисаяцар. Ахане.л кIезигагIа мара тIема низ ца хиларах танкаш юхатоха маганзар. Цхьабакъда, командир вохаизар. Дуккхаза нийсвеннавар из цул а халагIа болча тIем тIа. Шовзткъеи пхелагIча шера февраль бутт ма барий из. КIезига мара йиса йоаца йоккхий топаш етташе, полевой раце трубка хьа а ийца «Волга», «Волга» — со «Дунай», со «Дунай» — хьавеха иттлагIвар» — аьнна полка командир тIавийхар эпсара. «ИттлагIволчо ладувгI» — аьнна трубка чу сатем болча оазаца йист хилар вож. Ма дарра хьал дIа а дийца, моастагIчунна духьала тIом бара гIо де сона, аьнна, дехар дир комбата. «Сабарделахь, хIанз цхьа минот ялале цхьатарра, «катюшаш» тохаргья» аьлар командира. Цул тIехьагIа массехк минот яьлча цIера ала хинна сигала гIолла дIауха реактивни снарядаш Iоча а йийрзе, моастагIчун танкаштеи эскаран тIаеттаяла йолаелар. Лелхача цу снарядий низах лаьтта эгар. МоастагIа тIалаташ хиннача моттиге хIама бIарга ца гуш кIура, цIии доми боаллар. Из кIури доми дIабаьнначул тIехьагIа дуккха гитлеровций дакъий а дадар. йоагаш танкаш а яр, наггахьа дийна висар ма хулла шоашкахьа ведда водар. Цу дийнахьа ихы тIалатанзар немций. Цу дийнахьа кхетамца, майра а, къонахчал долаш а цу тIема кулгалдарах совгIат дала оттавир капитан.

1945-ча шера 14 феврале Кляйн - Лаудени Ескаун яха юрташ бахьан пехотаца цхьана тIемаша деш, шийн батареяна кхетамца кулгал а деш, йоккхий топаш йийтта кхоъ пулеметни точкеи минометни батареяи йохайир, бIаьннега дIакхоачаш гитлеровцаш а боабир цо.

«ПхийтталагIча феврале тIалета моастагIа юхатохаш батареяцара йоккхий топаш йийтта моастагIчун кхоъ танки кхоъ пулемети йоха а йир, царцара нах а боабир, хIаьта шийн доалахьарча тепчаца цо пхиъ гитлеровец а вийра», — аьнна яздаьд цунна совгIат далара полка командира майора Коршункова кулг яздаьча листа тIа. Цу листах Даймехка тIема цхьоалагIа степена орден елар Шуренковна.

Цул хьалхагIа кIезига тIема никъ баь вац Владимир Алексеевич. Эскаре гIулакх де волавелар из 1937-ча шера Гаьнарча Малхбоалене. Юххьанца мугIарера цIеэскархо хилар, тIеххьарча шера петлицаш тIа йиъ цIекхосабарг а йоаллаш, политрука заместитель вар. Хасан яхача Iама тIа японцашца тIемаш деш дакъа лаьцар цо. Дика кхетам бола политболхо хиларах тарра политболхлой курсашка хьожавир Шуренков. 1941-ча шера уж йистеяьхар цо. Петлицаш тIа шиъ биъсабарг а елла «зIамагIа волча политрука» звани елар цунна. 114-ча стрелкови дивизе политотдела секретаралла хьожавир Владимир. Циггара фронте вахар из. Октябре Ленинградски фронте кхаьчар. Кастлашха стрелкови рота политрук а хинна, тIем тIа дакъа лаьцар цо. 1943-ча шера йоккхача топий батарея командирий курсашка а хьожавийя, уж йистеяьхача 72-ча стрелкови дивизе 9-ча артполка батарея командиралла хьожаву. Цунца цхьана Прибалтикера денз Кенигсберге кхаччалца тIема никъ дIабихьар, пхьабакъда, из мукъайоаккхаш дакъа лаца йиш хиланзар цун. Уж дIабигар цхьоалагIча Белорусски фронте. ТIом дIаболабир цо Краковна юхе. цу хана Германе гIолла тIом беш болхар уж.

Нейсе яхача хих тIехъяла йийзар Шуренкова батареяй. Цул тIехьагIа цар никъ Дрездене бодар. ТIом чакхбоаллаш хала чов а яь госпитале вахийтар капитан. Цига тIадера цунна дукха сатийса коталон Ди. «ИйслагIча мае IуйриIна хайра тхона тIом чакхбаьналга», — яхаш дувц ветерана. — ДIабаха мел могаш хинна беррига доарахой коа арабахар. ТIаьнкIала йоахкача гIажамашца чIоагI а венна, сай беррига низ тIабахийта меттара хьал а гIетта, арава велча, Iо а вежа, юха метта Iовиллар со. Иштта накъавера со цу дезача дена».

Июне мара госпиталера аравалийтанзар эпсар. Эскара кадрашца витар из. ГIулакхе хилара а званешта а лакхлуш тайп-тайпарча эскара доаньошкеи гарнизонашкеи гIулакх деш дуккха шераш даьхар цо. 1960-ча шера шийн аргIанна эскар кIезигдеш подполковник Шуренков запасе а хьожаваь, эскарера мукъавалийтар. Цу хана денз Гронзе гражданин хилар цох. Дуккхача шерашка гIишлошъеча организацешка къахьегаш хиннав из. Къонахчала урокашка, машара урокашка школашка кастаста къамаьлаш а деш, тIема - патриотически кхетам луш кагирхой кхебеча хьинаре дакъа лоац хьалха хиннача бIухочо. Общественни порядок лоаьара опорни пункта активист а ва из.

Из вахаш волча коттеджа цхьан цIагIа къамаьл дир оаха Владимир Алексеевичаца. «Парадни мундир хIанз а йолаш йий хьа?» — аьнна аз шийга хьаттача», — «Даьра я» — жоп делар цо. Цо хьаьекхача эпсара мундира тIа лепаш дар ткъаьх совгIат: Даймехка тIема цхьоалагIа степена ши орден, ЦIеча Седкъа ши орден, дуккха медалаш.

В. ЕГОРОВ,
Сийлахь - боккхача Даймехка тIема ветеран.

МАССАНЕ ГIУЛАКХ

«Красный молот» завода эгтара йоккхагIа а иштта мехкдаьтта доккха оборудовани тIеххьара яь йистейоаккха а цех я пхелагIъяр. Дукха ба цун болхлой. Цунга хьежача дукха хIамаш хьа а ду цу чу. Къахьегамеи производственнии дисциплина а порядок а чIоагIъярга, социалистически рузкъа лорадарга, чурча таронех пайда эцарга сийрда бIарг кхоабаш хьож халкъа тIахьожамхой. Цар группа председатель ва цеха партбюро секретара заместитель В. П. Гайдин.

Цехе социалистически рузкъа лорадара хьакъехьара гIулакх во латтилга гучадаьккхар халкъа тIахьожамхоша. Цар, хьежача, зийр цехе цхьа миллиметри ши миллиметри сома дола хромоникелеви аьшк, кийчъяь яьннача аппараташ тIара хьайоахаш цаIи шиъи дюймови вентелеш. 5 ЦА яхача агрегаташ тIара аккумуляторащ кхоалагIча смене, шоаттеи кIирани деноша лечкъаеш хилар, инструментальни яьшкаш йоха а еш, цар чура шлангаш, резакаш, горелкаш кхахьар. Халкъа тIахьожамхоша завода администрацега дIахайтар уж лочкъораш цига хьахо ца хилар бахьан долаш долга, хаьхо эшалга.

Халкъа тIахьожамхой хьож балха моттигаш ларттIа лоаттайой, оборудованех мишта пайда эц, цунна мишта доал ду. Цехе кхоалагIча участке царна гучадаьлар болх ца беш цIена шиъ токарно - фрезерни станок 4 шера лаьтта хилар. Иштта эзараш сомаш дIадеха, безача маьха станокаш яр уж. Уж езаш я е яц аьнна завода керттерча специалисташта хьалхашка дош оттадир цар. Нагахьа санна эшаш яле ца а лоаттаеш царга болх хьабайта, эшаш еце уж эшача предприятена дIале аьнна предложени елар. Бакъда, цох хIанзалца даь хIама дац.

Цехе дуккха моттигаш нийслу болхлой балха ди чакх а далалехьа 20—25 минут хьалха дIаухаш. Царга хьож тIахьожамхой. Из дувц шоай группа заседане. Цар чIоагIа дийцар кхом ца беш электродаш, сварочни аьшксаьргаш, автоматически сваркана эша флюс, метизаш лелаеш хилар. Уж хIамаш зехьа йоаеш йола моттигаш гучайоах. Царех лаьца дош оттаду цеха кулгалхошта хьалхашка, производственни, партийни, профсоюзни собранешка.

Массанахьа бIарг дIакхачийта гIерт халкъа тIахьожамхой. Масала, цехе кхухьар специальни шура во дIакъайла. Из теркалдир халкъа тIахьожама группа председатела заместитель волча Н. М. Копылова. Шурий завода кулгалхоща къамаьл хилар цун из дувцаш. Из гIалат дIадаккханза дIаргдоацаш хилара дош оттадир царна хьалхашка. ХIаьта цар из кхоачашдилца цунга хьожаш а хилар. Халкъа тIахьожамхо вола цеха механик П. Н. Тюпа массаза а хьожаш ва запорни арматуреи трубопроводаши мишта́й, телха йий — ецийи. Халкъа тIахьожамхо вола цеха начальника заместитель В. А. Николаев бешийца участкай начальникаш а баьхе, бетта шозза хьож шоай цехе хьаеча а кхыча цехашкара хьачуйоагIача а продукце дикал миштай. Нагахьа санна хила ма йоагIара дикал йоацаш продукци нийсъелча, из юхайоаккх.

Цехе дуккхача хана денз хьадоагIаш да хIара пIаьраска дийнахьа массе а участкашкара лостам, балха моттигаш, производственни а къахьегама а дисциплина миштай, оборудованех мишта пайда эц, цунга мишта хьож тохкилга. Из деча хана халкъа тIахьожамхоша теркам тIабохийт кхерамзлен техникана а.

Иштта хьожача хана дакъа лоац цеха кулгалхоша халкъа тIахьожамхощца цхьана. Уж ба Трофименко, Арустамова, Демченко, Шарапов, Пахнев, кхыбараш.

Халкъа тIахьожамхоша, духхьала социалистически рузкъа лорадаран цун кхом баран теркам тIабахийта ца Iеш, болхлошта юкъе боккха кхетама болх а бу. ДIахойт хIара саго ше волволча шийгара доагIар цIена кхоачаш а деш, мара общества беркат лакхлург ца хилар. Халкъа тIахьожама гIулакх цIенхашта а планагIа а леладу цун группа председатела В. П. Гайдина. Из цкъа хержа Iийнавац цунна кулгалде. Цун йоккха опыт я цу хьакъехьа.

ХIанз, мехка шерра хозрасчети самофинансировании яьржача хана рузкъан кхом белга, ца дойташ лораделга къаьстта халкъа тIахьожамхой хинна ца Iеш, моллагIча а коллектива гIулакх а хиле дIаотт.

Ю. ТЕГАЛОВ.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

● ДоттагIий опыт

Мишта болх бу берлински транспорто

Миллион саг вахача городе цхьа минот а гIалат ца воалаш лоархIалургйий дика йовзаш а дуккхаза иха а йолча маршрутагIа общественни транспортаца никъ беш дIайода ха? Москве (метрох ца аьлча) из расчет юлургья аргдар. Хьажал хIана аргдар...

Берлине (бакъдар аьлча, иштта да мехка кхыча городашка а) трамвайнии автобуснии линегIа ерригача остановкашка — уж линеш езткъа совгIа я — хьалтеха йоахк деноша, сахьаташ, миноташ дIаязъяь транспорт лелара маршруташ. Наха болх беча деношка Iуйрийнеи дийнахь е и транспорт лелара интервал 10 минот я. Сайрийнарча сахьаташкеи выходной деношкеи — интервалаш шозза йIаьхагIа я. Цу тайпарча информаце таро хулийт берлинций «шоай» автобус е трамвай хьакхоаччача хана остановке кхача. Из бахьан долаш а городской вахар тайп-тайпарча сферашка болх болабаларен йистебаларен ханаш бе-бе хилар бахьан долаш а транспортаца дIа-юха ваха паргIата я.

ИоагIа автобус е трамвай гаьннара бIаргаяйча сихвенна остановке кхача вIалла а гIерта везац, хIана аьлча уж расписанегIа чIоагIа нийса лел, хIаьта расписани ховш хьо вале, сахьата тIа IотIа хьажа мара везац из «хьай» номер я е яц ха. Кхыметтел Горьке улицагIа лела Iема москвич а тешац транспорт лелара интервал тIайолча табличках — цу тайпара нийса из леларгйолга вIалла дага а дац цунна.

Ишта а вешта а укхаза кхетаде хала долаш хIама дац. Цу тайпара нийса транспорт лелар лоадам боаца хIамаш хьавIашка а детталуш хьахул. Лаьтта гIолла лелача транспорта линеш — къаьстта кердаяраш — йохк укхаза транспорт лелача новкъа мамогга кIезигагIа духхьаленаш хургйолаш, развилкаш кIезигагIа хургйолаш, и. кх. дI. Из бахьан долаш скорость лакхлу, наькъа йоаю ха кIезиглу, кIезигагIа дIайохийт электроэнерги е доагор. Из тIеххьара дар бахьан долаш кIезиглу автотранспорто аракхувса газаш.

Белгалдаккха доагIа укхаза цхьа хIама. Берлина керттерча магистралагIа — Карл-Маркс-аллее общественни транспорт лелац. Укхаза лела легковой автомобилаш (къаьстта пик сахьаташка) чIоагIа кхотаенна лел, нагахьа санна, масала, автобус цига йолайича кхы а дукхагIа духхьаленаш хьаяр мара цунах пайда баргбоацаш: гонахьарча средана а, транспорт лелара а, наха кхерамзле хилийтара а. Цул совгIа цу улицагIа дIоаххала лаьттана кIал гIолла йода метро, цо дIакхувл гонахьа ядача районашка баха нах.

График нийса кхоачашъяра гIо ду светофораш а латташ наькъашка оттаьяча знаккий системо а. Укхаза белгалдаккха лов сона, уж светофораш массанахьа цхьан режимагIа болх беш хилар, цудухьа водитела хьежа везац, вайцига санна цхьа бос бар дIа а яьнна вож бос бар лотаяллалца йовш, тIаккха хьаллоталуш латтача е цIаьхха цхьа бос бар дIайовшше а вож бос бар хьаллоталуш латтача сигналашка. Наькъа йисте дагIача бIоагIаша е гаьнаша уж светофораш къайллайоахаргйоацаш оттаяь хилар-м аз дувца а дувцац.

Юххера а, транспорт лелара вIалла дуxьале яц бера хана денз светофор чIоагIа лоархIаш хилара уйла йолаш хьалкхийнача гIашлоша а. Шин шера немецки детсаде ухаш хинна са йиIиг — Берлинера тхо цIадаьхка ши шу даьлча а — сих а ца луш московски перекрестке латташ хул баьццара лампа хьалсагарга хьежаш кхыметтел шинна а оагIорахьа улица яьсса яле а. Иштта Iомаьяй из диъ шу даьннача хана.

Из беррига болх Берлине лелабер — кхыча организацешца бувзам а лоаттабеш — 1973 шера вIашагIъелла «Городской общественни координационни совет» я. Цо шийн керттера низаш тIадерзадаьд эгтара хьалха машинни парка модернизаци яра. Из трамвай а йоал шийн позици дIа ца хецарал совгIа, хаддаза «лелара зона» шеръеш. Къаьнача вагонашта меттел цIена яраш яьхкай, Чехословаке хьаяьраш, тата кIезигагIа а деш сиха лелараш, тиристорни преобразователаш оттаяьраш, из бахьан долаш хьалха хиннача моделашца нийсйича 40 процент кIезигагIа электроэнерги йоагаераш. ДукхагIа хулаш йоагIа автобусаш а. Эгтара тIехьарча маркагIа йола «Икарусаш» лела ахбIаь лини трамвайш лелачарел шозза йIаьхагIа я, автобусашца лела пассажираш трамвайшца леларел кIезигагIа бале а. Совето кхоачашдеш да цхьан автобуса тIа е трамвай тIа хара, тайп-тайпара транспорт вIаши нийсъяра (цу гIулакха гIо ду электроника юкъейоалаяро) дикагIйола таронаш хьаярца, гIулакх делгеи информаце системеи эргаьккха тоаярца. Берлина городской машинникъ санна йола города хоза моттигаш дIахо дегIайоалаярца дувзаденна дешаш.

Города карта машиннаькъа эгтара хьалхара лини хьахиннай 1882 шера, столицана чIоагIа индустриализаци е йолаяьча хана. Цхьабакъда, дуккха шераш дIаихад цунна электрификаци е езара хьакъехьа къовсамаш латташ. Германе цу хана электричество хьаллоацараш хинна ца Iеш цунна дуxьала бараш а хиннаб. Тахан ГДР столицера наькъаш ши бIаь километр гаргга дIаьха да. Сел чIоагIа дегIаянза йола метро (22 станци а йолаш ши лини мара яц) йолаше а цо де дезар толаме ду машиннаькъо, столица ерригa районаш йийза ца Iеш города йистош а вIашагIа ювзаш.

Ала доагIа транспорта дерригача тайпаех Берлине доацаш да цаI — троллейбус, дIаяха бIаьшере чакхйоаллаш цун дебют Германе хиннаяле а. Из хиннад Дрездена юххе Саксонски Швейцаре. Инженера Шиман Макса хьаяь модель лийннай цига 4 километр бIаьхача новкъа. ТIехьагIа дIайодача хана, хIаьта а, троллейбус, оалаш ма хиллара, «дIачIоагI ца луш йисар», хIанз из бIаргаго йиш я республика алхха пхе городе.

Троллейбус яц аьнна новкъа хIама дац хIара денна 1,8 миллион совгIа саг — е городе бахараш миссел шозза гаргга дукха нах дIаюха бигара. Из де вIаштIехьдоал транспорта дерригача тайпай болх нийсбар а моллагIа гIулакх нийса леладеш болча немций оамал а бахьан долаш. Нах дIаюха кхувлалга укх тайпара кхоач городской транспортага: городской машиннаькъага — 800000, трамвайга — 600000, автобусага — 300000, метрога — 100000 саг.

И. ВЛАДИМИРОВ,
АПН корр.
Берлин — Москва.

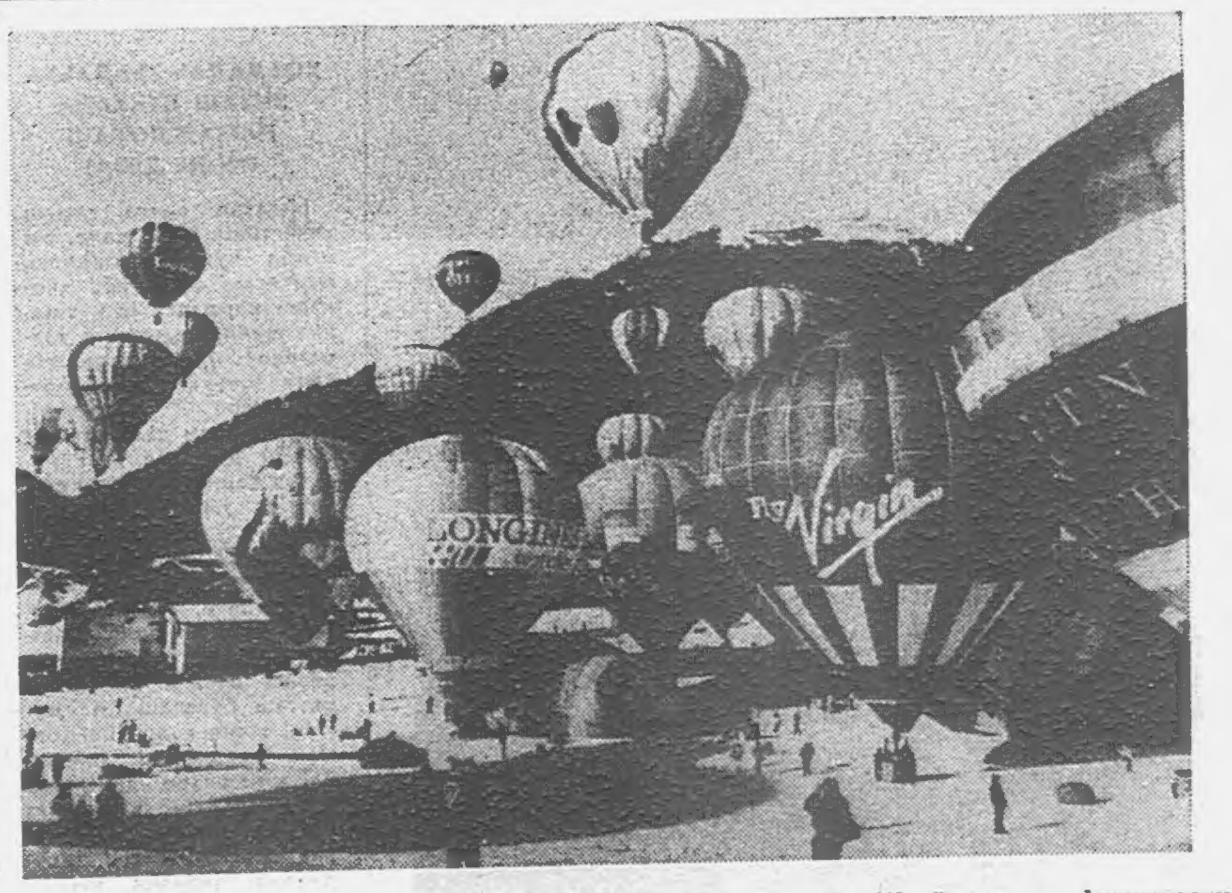

Швейцаре, французски мотт бувцача Шато Д' Окс яхача лоаман курорте феца дизача ахкаргий фестиваль хиннай. Цига дакъа лоацаш хиннав Малхбузерча Европа дуккхача мехкашкара вена из хозен шийн тайпара салоIамен цIей дезаш вола 60 совгIа саг.

СУРТА ТIА: Шато Д' Оксе цIей дездеча хана.

Кейстон—ТАСС сурт.

«Беларусь» Уганде

Уганде «Беларусь-510», «Беларусь-82» яхача тракторашка хьажа болабеннаб, уж я Мински тракторни заводо арахецаш йола 50—100 говра низ мощность йола унифицированни машинаш.

«Миллионни йола трактор экспортагIа» цу тайпара лозунг йолаш болх беш йолча «Тракторэкспорт» яхача советски объединенеси «Квик модерн рефрижерейшн» яхача моттигерча фирмаси дукха ха йоаццаш тракторашта тохкам барах контракт язъяьй. 1961 шера дунен тIарча рынке ехкар царех хьалхара трактор.

Мински тракторни завода конструкторски отдела начальник Анатолий Бобко волавеннав Бузитеме (Кени доазонца, мехка малхбоалехьа) СССР тIо новкъосталца йиллача юртбоахама колледжа учебни центра аренашка угандийций хьалхара группаш Iомае; яхаш яздора «Файнэншл таймс» яхача газета тIа. Цига укх тIеххьарча 10 шера толамца лелаеш я мински производства машинаш.

«Лелаеш тешаме хиларца а, доагадеш долча доагорца а, дукха балхаш деш йола «Беларусь» яха трактор дунен тIа йолаш йолча образцашта нийса я», — яхаш, белгалдоаккх газето, хIаьта вай машинашта укхаза чIоагIа конкуренци еш яр «Фергюсон» (Англи), «Интернешнл» (США), «Кубота» (Япони) яха торараш.

Угандийски прессе белгалдаьккхача тайпара Эфиопе хIанз болх бе йолаеннай мински трактораш вIашагIтохаш йола завод (шера 1000 гаргга машин хьаергья), хIаьта Анголе, Гане, Мадагаскаре, Мозамбике, Нигере уж болх беш я масайтта шера. Цул совгIа, опытни образецаш Замбеи Зимбабвеи дIаяхьийтай.

Дукха ха йоацаш лоалахарча Танзанес а, А. Бобко кулгал а деш тохкамаш даьчул тIехьагIа, 165 советски трактор эцара контракта кулгаш яздаьд, царна юкъе я «Беларусь» яха трактор а. Укх шера февраль бетта кхаьчай цига тракторий хьалхара парти.

Уганде торгови палата председатела Тезекуба Саджабе къамаьл деш аьлар, нагахь санна, 3 бетта эгтара тайп - тайпарча хьалашка машин техкача, из дика хуле, тIехьтосса кечалаши запчастеши шоашца а йолаш «Беларусь» яха 100-нел кIезигагIа йоаца тракторaш эца соглашени ергья аьнна. ХIаьта хIара трактора мах цун мощностага хьежжа 4—12 эзар доллар хургба.

Царех цаI хила мег из «миллионни» яр укх шера «Тракторэкспорто» шийн доазол дехьарча партнерашка йохка лаьрхIачарех.

Угандийцашта советски тракторaш езаялара тешал деш да кхы цхьаькха а. Дукха ха йоаццаш мехка столица Кампале Уганда президент хинна дIаэтта Иовери Мусевени керте латтача Духьал оттара Къаман болaмо Iаьдал карадерзадаь кхо шу дизара хетаяь хиннача демонстраце юртбоахама министерства викалий колоннана хьалха яр «Беларусь» яха трактор, из лехкаш вар Анатолий Бобко.

Моттигерча гIулакх лелалуча наха хетачогIа, нагахь санна колледжа кIийлен тIа Бузитеме угандийски рынке советски тракторaш йоахкийте, мехка центральнии къулбаседерчен районашта эшача тракторaштен юртбоахама кхыча машинаштен технически гIулакх дара центр хьае йиш хургья. Цига кхеду кIан боамбии, вай низ болча тракторaша йиш хулийтаргья бай лаьтта аха а. Цо таро хулийтаргья юртбоахама продукци дукхагIа яккха, Уганда къаман экономика дегIайоалаяра эша валюта кхы тIа дукхагIа хилийтар духьа.

Олег ТЕТЕРИН,
АПН соб. корр.

АФГАНИСТАН. Афганистан Республика правительствос дIакхайкадаьд мехка чрезвычайни хьал отталга.

Чрезвычайни хьал латтача хана къам шийн лоIаме хулга, суверенитет, территориальни бIарчал йолаш хулга, машари кхерамзлен мехка отталга лорадара центральни кулгалдар республика президента хьалхленца дергда вIашагIъеллача оборона лакхерча совето.

СУРТА ТIА: Афгански эскаре гIулакх деча наха пресса викалашка дIахьокх Кабуле оппозиционерашкара хьаяьха гранаташи минаши.

ТАСС-АП телесурт.

ГIИШЛОШ ХЬАЛЪЯРА ГIО ДУ ЦIА

Болгаре хIанз долаш да гIишлош еча шоай гIо деш дола хьалхара торгови цIенош. Иштта, ши шу хьалха мохк аьга зе хиннача Стражицаи Поповои яхача гордашка йохаяь хиннача юрташка цIенош хьалдеш болча гражданаштеи организацештеи тайп-тайпара товараш дохкарал совгIа, цар цхьацца тайпара гIулакхаш а ду.

ЦIенна, гаража, дачай проект эшаш болча гражданашта новкъостал дергда Пловдивски торгови цIено. ГIишлош хьалъяра махбара-информационни центр аьнна цIи тилла да из укхаза. Дахача шера май бетта денз болх беш долча цIенна специалисташа эша информаци яларал совгIа, цхьан бетта кийчъергья проект а. ГIишлон материалашца Iалашбергболаш, лелае гIишлон зIамига техника лургйолаш, клиенташца договор деш, торгови цIено новкъостал ду царна ха а низ а кхобара. Болгаре гIишлон материалаш рынке а ца тоъаш хилара хьал эттача хана, доагIа а доагIаш хаттар отт, уж договораш кхоачашдара халонаш я е яц, аьнна.

— Оаха тхоай болх вIаштIехьбаьккхаб материалаш йизза а шоай ханнахьа а гIишлош еча дIатIахьоргйолаш, — яхаш, тешшаме дувц торгови цIенош карадолча «Стройкомплект» яхача боахама объединене председатела заместитела Эммануил Манолова.

Заявкаш, эшараш, йолаш йола материалаш, ди, заказ кхоачашдергдола моттиг, кхыдар — из мел йола информаци компьютера чу гIолла чакхйоахк, цул тIехьагIа машинас ше озабезам боацаш заказчикашта юкъе екъ уж материалаш. Цу тайпара йиш хилар цхьанне дуккха гIишлон материалаш кхычарга юхайохкар духьа ийеш, спекуляци елга дIадаккха. Заявкаш луча хана гражданаша шоаш къоастаю эша ха, заявка енначул тIехьагIа 15 дийнахьа йолча хана договорах материалаш дIакхачийта еза.

Нах чIоагIа раьза ба цу тайпара деча кердача гIулакха. Торгови цIеноша деча гIулакхаша таро хулийт царга ха кхое, хIаьта паччахьалкхенга — рузкъа. Укхаза хьоахаде доагIа, Пловдивски торгови центре болх беш кхо саг мара воацилга, хIаьта цар деш дар йоккха экономически социальнии эффект йолаш да, — сихагIа хьалду частни нах чубаха цIенош, гIишлош хьалъеш йолча кооперативай таро я шоаш хьалъеш йола гIишлош аргIагIа е, иштта кх. дI.

ХIанз хаттар отт цу тайпара дола гIишлош ю цIенош берригача мехка даржаргдий-хьогI аьнна. «Стройкомплекто» даржаргда, йоах. Укх шера цу тайпара цIенош хьаделларгда Софеи Ботевградеи. Столице уж кхоъ хилийта лаьрхIад, иштта кхыча областной центрашка а лаьрхIад уж хьаделла.

Веселка МАРИНОВА,
болгарски журналистка.

(София Пресс—АПН).